

**Sosyolojik Açıdan Güvenlik Kavramını Yeniden Okumak: Küreselleşme, Göç,
Covid-19 ve Farklılaşan Güvenlik Algısı**
*Rereading the Concept of Security from a Sociological Perspective: Globalization,
Migration, Covid-19 and Differentiating Perception of Security*

Kenan TAZEFDAN*

Özet

Dünya gittikçe ‘küreselleşen bir köy’ haline geliyor. Bu küreselleşme, refahın habercisi olduğu gibi bununla birlikte sorunların da habercisi olmuştur. Dünyanın birçok yerinde siyasi, insani krizler gün geçtikçe kaotik bir şekle bürünüyor. Günümüz küresel dünyanın en önemli problemlerini sıralayacak olursak: siyasi istikrarsızlık, yaşanan çatışma ve şiddet olaylarından kaynaklanan göç olgusudur. Özellikle geride bıraktığımız 2019 yılında ortaya çıkan Covid-19 toplumun sosyo-ekonomik yaşamını dramdan drama sürüklemiştir. Hareket halindeki milyonlarca insan, adını bile duymadığımız hastalıkları birbirine bulaştırabiliyor. Marshall McLuhan’ın ‘küresel köy’ metaforu bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır. Bu ‘küresel köy’ denilen ve bütün toplumları sınır gözetmeksizin sarmaya devam eden bu durumu tecrübe etmiş bulunmaktayız. Bütün dünyayı aynı anda saran ve Covid -19 adıyla bilinen salgının, her gruptan, her yaştan insanı kendi içine hapsedmiştir. Covid-19 Pandemisi toplumun her kesiminden insanı bir şekilde etkisi altına alabilmektedir. Bu yüzden biz hangi sınırları çizersek çizelim, hangi duvarları örsek örelim bu durumdan kaçışın pek mümkün olmadığı görünmektedir. Bu çalışmanın amacı, küresel dünyanın beraberinde getirmiş olduğu Göç, Covid-19 ve benzeri, insan yaşamında derin izler bırakan olayları değişen dünya düzeniyle birlikte farklılaşan güvenlik algılarıyla yeniden düşünmektir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Küreselleşme, Küresel Köy, Farklılaşma,
Covid-19.

* İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, kenant.fidan@hotmail.com,
ORCID: 0000-0001-6054-0576.

Abstract

The world is increasingly becoming a 'globalizing village'. This globalization has been the harbinger of prosperity as well as problems. Political and humanitarian crises in many parts of the world are taking a chaotic form day by day. If we list the most important problems of today's global world: political instability, the phenomenon of migration arising from conflict and violence. Particularly, the covid-19 that emerged in 2019, which we left behind, has dragged the socio-economic life of the society from drama to drama. Millions of people on the move can infect each other with diseases that we have not even heard of. Marshall McLuhan's 'global village' metaphor best explains this situation. We have experienced this so-called 'global village', which continues to surround all societies without borders. The epidemic, known as Covid-19, which engulfs the whole world at the same time, has imprisoned people of all ages and groups within itself. The Covid-19 Pandemic can affect people from all walks of life in one way or another. Therefore, no matter what borders we draw or what walls we build, it seems that it is not possible to escape from this situation. The aim of this study is to rethink the events that have brought with it the global world, such as Migration, Covid-19, and similar events that leave deep traces in human life, with the perception of security that differs with the changing world order.

Keywords: Security, Globalization, Global Village, Differentiation, Covid-19.

Giriş

Toplumların geleneksel yapıdan modern yapıya geçiş süreçlerinde veya kendisini geliştirirken bilerek ya da bilmeyerek doğaya karşı yaptığı müdahaleler birtakım hastalıklarla yüzleşmesine neden olmuştur. O yüzden “hastalıklar yaşamın kendisi kadar eski bir biyolojik süreçtir” sözünü rahatlıkla ifade edebiliriz.

19. yüzyılda Andrew Nikiforuk'un ‘insanlar neden hastalanırlar?’ sorusuna, Prusyalı tıp reformcusu Rudolf Virchow'un net olarak cevap verdiği “Değişen yaşam koşulları” fikrindedir. Bakteriyolog Virchow, mikroplar hakkında uzun

araştırmalarından sonra, hastalığın en iyi ve kısa izahını yapmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi, “Değişen yaşam koşulları” yemek alışkanlıkları, ticaret, seyahat, ev yaşamı, giysiler ve hava durumu neticede tüm çevredir. Yaşam şartlarına müdahale edildiği zaman, insanlar ile mikroplar arasındaki ilişkinin önceden ön görülmeyen, çoğunlukla da ölümcül bir sonuca doğru farklılaşacağını ileri sürmüştür. Modern salgın hastalıklar biliminin otorite ismi olan Virchow, bu fikirlerini ilk kez, 1848 yılında, bugünkü Çekoslovakya ile Almanya’nın parçası olan Yukarı Silezya’da yoksul pamuk işçileri arasında yayılan tifüs salgını araştırdığı dönemlerde söylemiştir. Ziyaretinin akabinde hazırladığı raporda, tifüs mikrobusunun sebebini çok şiddetli yağmurlar, kötü hayat şartları ve yoksulluğu sorumlu tutmuştur (Özdemir, 2010: s. 6).

Ortaçağ Avrupa’sında görülen sıtma, çiçek, kızamık, skorbüt, uyuz, difteri, grip, tifo, tifüs, dizanteri, ergotizm, cüzzam, frengi, tüberküloz, veba ve günümüzde ortaya çıkan Covid-19 salgınları insanların hastalıklarla uzun ilişkilerinde en çok kayıp verdiği süreçlerden birisini oluşturur. Ortaçağ Avrupa’sından bu yana insanoğlunun en sadık arkadaşları ilginç bir şekilde hastalıklar olmuştur. Dünya üzerinde adeta bir hayalet gibi dolaşıp yalnızca toplu ölümlere sebep olmayan bu hastalıklar ayrıca dünyanın toplumsal yapısını da derinden etkilemiştir. Bu noktada olaylara tarihsel arka planıyla bakıldığında, günümüzün ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleri geçmişle bağlantılıdır. Bu yüzden günümüzün olaylarının daha iyi analizi için, geçmişin olaylarını bilmemiz elzemdir. Geçmişte yaşanan birtakım gelişmelerin bazıları günümüz olaylarını teğet geçerken, bazıları da çok derinden etkili olmuştur. Küreselleşme, göç, salgın hastalıklar vb. toplumu derinden sarsan değişim ve dönüşüm faaliyetleri beraberinde çağımızın siyasal düşünüşüne, ekonomik yapısına önemli değişimlere sebebiyet vermiştir.

Bütün dünyayı etkileyen Covid-19 adıyla bilinen salgın, her gruptan, her yaştan insanı kendi içine hapsedmiştir. Bütün insanları sınır gözetmeksizin vurmaya devam eden bu salgın dünyada üretimin durduğu, nüfusun yarısına yakınının kısmen veya tamamen içeriye kapandığı, toplumsal ilişkilerin en aza indiği bir küresel karantina halinin yaşanmasına yol açmıştır. Sadece sağlık ve ekonomik açıdan değil, aynı

zamanda siyasal, kültürel ve insani varoluş bakımından bir alt üst oluşun bunalımına yol açmıştır. Bu noktada, virüs için “İnsanlar nefesleriyle her yere ölüm getirdiler ve tanıştıkları herkese verdiler” sözü söylenebilir.

1-Modern Toplumda Güvenlik Sorunsalı

Modernite sorunsalı, bu sorunsalın geçmişten günümüze dek geçirdiği gelişim ve günümüzde aldığı kavramsal şekiller 21. yüzyıl başlarında yeniden çok önemli sosyolojik bir sorun olarak ortaya çıktı. Sosyoloji ve modern kurumların oluşumu arasındaki ilişkiler uzun zaman önce kabul edilmiştir. Fakat günümüzde sadece bu bağlantıların önkilerden daha sofistike ve sorunlu olduklarını değil, aynı zamanda modernitenin doğası mevzusunda bir yeniden düşünme girişiminin sosyolojik analizinin temel öncüllerinin tekrardan ele alınmasını önemli kılmıştır. Modern kurumlar, önceki tüm toplumsal düzen şekillerinden dinamikleri, geleneksel alışkanlıklar ve adetleri aşındırma seviyeleri ve küresel seviyedeki etkileri açısından diğerlerinden ayrılır. Fakat bunlar kapsamlı dönüşümler değillerdir. Modernite gündelik toplumsal yaşamın doğasını derinden etkiler. Kurumsal seviyede ele alınması gereken modernitede kurumlar köklü dönüşümlere neden olsa da; bireysel yaşamla iç içe geçtiği unutulmamalıdır. Gerçekte, moderniteye has özelliklerden birisi, ‘karşıt’ faktör yayılcılık ve niyetlilik, yani küreselleştirici etkileri ile kişisel ihtiyaç tutumları arasında gittikçe artan çift yönlü bağlantıdır (Giddens, 2010: s. 11).

Toplumsal manada güvenliğin reel şartlarının ötesinde algılarla da yönetilebilen bir durumun olduğu göz önünde alındığında, her toplumsal dönemin kendine özgü tehditleri ve bu tehditler çerçevesinde şekillenen bir güvenlik kaygısının var olduğu düşünülebilir. Bu anlamda güvenlik kavramının modern toplumun olgunlaşma süreci içerisinde nasıl şekillendiğini kavramak için, modernliğin temellerinin atıldığı Ortaçağ sonrası dönemden günümüze, güvenlik hakkındaki temel yaklaşımları belli evrelere ayırarak ele almak yerinde bir karar olacaktır. İlk olarak, toplumsal düzenin sağlanamadığı, din ve mezhep farklılıklarına dayalı çatışmaların ve savaşların sürdüğü modernlik öncesi Ortaçağ dönemi, güvenliğin siyaset ilişkisinin kurulamadığı bir dönem olarak var sayılabilir. Ortaçağ’da güvenlik algısı, istilacı ve

yağmacılardan gelecek tehditlere karşı bireylerin varlığını muhafaza etme mücadelesi etrafında oluşmuştur. Bu anlamda Hristiyanlık'taki mezhepsel farklılıklar üzerine üretilen 'ötekiler' temel güvenlik tehditleri arasında yer almış, 'öteki dinden' olmak tehditle karşı karşıya kalmayı da beraberinde getirmiştir. Dahası, feodal ilişkilerin hüküm sürdüğü bu dönemde şiddet, günlük yaşamın her alanında söz konusudur ve şiddet kullanımına dayanan feodal ilişkiler, toplumda güvensizliği tetikleyen önemli bir başka tehdit unsuru olarak algılanmaktadır (Elmas, 2013: s. 6).

İkincisi, modern toplumun siyasi zeminin filizlenmesinde mihenk taşı rolündeki Vestfalya Antlaşması¹, modernliğin olgunlaşması bakımından oldukça önemlidir. Özellikle 17. yüzyılda sonrasında Hristiyanlık dinin Avrupa'daki egemenlik ve güvenlik problemini çözümünde birleştirici bir güç olmadığı fark edilmiştir. Bu noktada, devletin kendini ulusa ait belli toprak parçası üzerindeki tek hâkim güç olarak görmesiyle iç ve dış siyaset ayrılmıştır. Üçüncüsü, modernliğin güvenlik hakkındaki tutumunu kavramak açısından bir diğer önemli köşe taşı Fransız İhtilali'dir. Güvenliğin tesis edilmesi noktasında devletin temel amacı olduğu ve güvenliğin diplomatik ve askeri yöntemlerle sağlanabileceği fikri, İhtilal ile beraber daha da kuvvetlenmiştir. Bu anlamda Avrupa özelinde güvenlik, büyük oranda 'devlet-diplomasi-ordu' arasındaki ilişki çerçevesinde kabul edilmeye başlanmıştır. Ulusal ve askeri boyutun önemine işaret edildiği Fransız İhtilali ile adalet ve eşitlik gibi kavramlarla birlikte güvenlik de siyasi bir mana kazanmıştır. Bu yönüyle toplumsal düzen ve kararlılık, ulus-devlet himayesi altında ve sadece askeri tekniklere dayalı bir ulusal güvenlik anlayış ile inşaa edilebileceği öngörüsü bu dönemde ön plana çıkmış ve bu yaklaşım yakın zamana

¹Yüzyıllar süresince dünya hâkimiyeti sınırları belirlenmiş hükümler devlet üzerine inşa edilen Vestfalya Barışının normatif hâkimiyetini gösterdi. Netice itibarıyla, her devletleri her biri sınırları dâhilinde ileri derecede otoriteye hâkimdi. Diğer devletlerin de bu haklarına saygı göstermeliydi. Modern uluslararası hukuk diğer devletlerle diplomatik ilişkilere girme yetkisini de kapsayan bu formel eşitlik öncülünden ortaya çıktı. Hükümlerlik, devletlerin, kendi rızasına bağlı kalmaksızın bağlayıcı olan 'tabii hukuk' üzerinde inşa edilenler dışında, hiçbir hukuki vazifeye tabi olmadığı şeklinde yorumlandı. Bu formelleştirilmiş dünya düzeni anlayışının, bir siyasi topluluğun dini bağını uluslararası çekişmelerden uzaklaştırma yönünde bir tarihi eğilim açığa vurduğunu hatırlamakta fayda vardır. Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları olarak bilinen dini savaşların sonucunda Vestfalya Barışı imzalanmıştır. Ayrıca bu antlaşma laikleştirici tutumların ekonomik ve siyasi alanlarda yükselen etkisini de yansıttı. Bkz. (Falk, 2001, s. 25-26).

kadar önemini korumuştur. Vestfalya Antlaşması² ile temelleri atılan günümüz modern siyasi sistemin güvenlik hakkındaki endişeleri, çoğunlukla devlet çıkarları merkezinde ve ulusal güvenlik kavramı çerçevesinde şekillenmiştir (Elmas, 2013: s. 6-7).

Modern çağın soyut sistemleri gündelik yaşamın sürekliliğiyle bağlantılı nispeten güvenli büyük alanlar yaratır. Risk kavramları içinde düşünmek kesinlikle huzursuz edici özelliklere sahiptir. Fakat ayrıca sonuçları istikrarlı kılmaya çalışma aracı, bir geleceği kolonileştirme şeklidir. Modern kurumlara has nispeten sabit, kapsamlı ve hızlı değişme ivmesi, yapılaşmış refleksiviteyle birlikte, felsefi yorum seviyesinde olduğu kadar gündelik pratikler düzeyinde de hiçbir şeyin sorgulanmadan benimsenemeyeceği manası taşır (Giddens, 2010: s. 173). J. Rousseau'a göre, Modern toplumda: *“Konuştuğumuz insanlar, asla görüştüğümüz insanlar değildir; duyguları hiçbir zaman yüreklerinden gelmez, ışıkları hiçbir zaman kafalarının içinde değildir, konuşmaları hiçbir zaman fikirlerini temsil etmez; onların yalnızca yüzleri seçilir ve bir toplumda neredeyse hareketli bir tablo önünde oluruz: Orada rahat seyirci kendisinden başka kimseyi heyecanlandırmaz”* (Rousseau, 1999: s. 266).

Rousseau'nun belirttiği gibi modern toplumda bireylerin çok soğuk bir duruş sergilediğini içindeki fikirlerle bunların dışa yansıması arasında çok derin tutarsızlıkların olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda, Modern toplumun soyut, donuk, çelişkili ve tutarsız bireyi küresel dünyada bir güven sorununu doğurmuştur. Kimsenin

² Vestfalya Barışı (Peace of Westphalia) Katolik ve Protestan devletlerarasında Otuz Yıl Savaşları olarak anılan (1618-1648) çatışmaları sonlandıran bir barış antlaşmasıdır. Bu antlaşmanın mahiyeti; uluslararası ilişkiler disiplini açısından çok büyüktür. Bu anlaşma, Modern uluslararası sistemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Savaşı sonlandıran bu Antlaşma ile günümüz Avrupa'sının Laik Devletleri ve Modern Uluslararası Sistemi inşa edilmiştir. Vestfalya Barışı ile özgür bir ortam oluşmuş, böylece devletlerin mezhep seçimi ve ibadetleri gerçekleştirebilmeleri kolaylaşmıştır. Bunun sonucunda Avrupa'da din savaşları yaşanmamış ve günümüz uluslararası ilişkilerini içeren egemen ve laik ulus devletlerin temelleri atılmıştır. <https://beynelmilepost.com/vestfalya-antlasmasi-nedir-onemi-sonuclari/> Küresel politikanın post-Vestfalyan görüntüsünün önemini kavramak için öncelikle işe Vestfalya gerçekliğini mümkün olduğunca kapsamlı şekilde açıklamakta fayda vardır. Kısacası, Vestfalya uluslararası otoritenin devlet merkezli, egemenlik yönelimli, belli bir toprak parçasıyla sınırlı çerçevesini belirleyen, hem de tarihin gelgitleriyle kimlik değiştiren egemen veya hegemonik siyasal aktörlerce şekillendirilen ve yönetilen, hiyerarşik şekilde yapılandırılmış bir dünya düzenini tanımlayan bir kısaltma olarak kullanıldığından, karmaşık bir yapı teşkil eder. Vestfalya bir olay olarak, dar anlamda Otuz Yıl Savaşları'nın (1618-48) sonlarında yapılan Avrupa barış antlaşmasıdır. Bkz. (Falk, 2004: s. 26).

kimseye güvenmediği insanların sürekli bir koruma/kollama ihtiyacına gereksinim duyduğu döneme doğru dönüşüm yaşanmıştır. Modern toplumun beraberinde güvensizlik günümüzde insanları güven arayışına sürüklemiştir. Günümüzde güvenli siteler, güvenlik kameralar küresel dünyanın güvenlik kaygılarının bir sonucudur. Bu anlamda, küreselleşme ile güvenliğin sağlanması arasında yakın bir ilişki vardır.

2-Küreselleşme Serüveni ve Güvenlik İlişkisi

Küreselleşme ya da Globalleşme, günlük hayatta sık kullanılan kavramlar arasında yer almaktadır. Ancak küreselleşme ile kastedilen ya da vurgulanan 'durum' çok açık bir görünüme sahip değildir. Bazen bu kavram dünya toplumlarının birbirine benzeme aşamalarını; bununla ilişkili olarak tek bir global kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını izah etme süreçlerinde yer alabilmektedir (Keyman ve Sarıbay, 1998: s. 9).

Küreselleşme ile güvenliğin sağlanması arasında gerek şekil gerekse de öz bakımından bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin en yaygın izahı, devlete dışardan müdahale ettiği küreselleşmenin, onun içinde işlediği, güvenlik çerçevesini şekillendirdiğidir. Netice itibarıyla, devlet güvenlik üretiminde azalmış bir kapasiteye sahipmiş gibi yansıtılır: Güvenliğin küresel hale gelmesi ile saldırıya karşı hazırlıklı olan devlet başka bir siyasal meydan okuma sunar. Bu tür izahlar oldukça kusurlu ve yanıltıcıdır. Şapkadan, devletlerin ötesinde ve üzerinde gerçekleşen, onlardan ayrılmış bir süreç olarak ve basitçe onlara dışarıdan etki eden yeni bir kısıtlayıcı bir küreselleşme şekli çıkarırlar (Crack, 2008: s. 215).

Son yıllarda, küreselleşme sosyal bilimler alanında çok fazla tartışılan mevzuların başında yer almaktadır. Bunun nedeni, küreselleşmenin sosyal hayatın her alanını etkileyen bir yönünün olmasıdır. Küreselleşme, bir taraftan açıklanması gereken bir olgu olarak ele alınırken diğer taraftan bu olgunun sosyal gerçekliği değiştirici etkisi esas akım sosyal bilim paradigmasını da eleştirilebilir bir duruma getirmiştir. Böylece, sosyal bilimlerde, yoğun olarak yöntem tartışmaları yapılmaya başlanmış hatta sosyal bilimlerin yeniden yapılandırılması gündeme getirilmiştir. Sosyal gerçeklik ile onu ele alan bilim dalları arasındaki bağlantı, özne-nesne

bütünlüğü bağlamında düşünüldüğünde, yapılan yeniden yapılandırma çalışmalarının veya gayretlerinin, bu özne-nesne bütünlüğünün yeni ideolojik şekillerini üretmenin araçlarından öteye gidemediği görülmüştür. Küreselleşme, bir taraftan toplumsal gerçekliğin tekrardan kurulması özelliği taşıırken diğer yandan bu inşanın, nesnenin aldığı yeni şekil istikametinde izah edilmesi dolayısıyla da meşruluğun sağlanması için ussallaştırılmasına yönelik yeni sosyal bilim paradigmasının inşa edilmesi ve ana akım sosyal bilim paradigmasının eleştirilebilir bir duruma getirilmesi aşamasını içermektedir. Küreselleşmenin bu özelliği, onun açıklanması açısından bir sorununu ortaya koymaktadır (Akbulut, 2007: s. 17-19). Küreselliğin pek çok kılıfa bürünmesi onun neliği ve güvenilirliği konusunda ortak bir uzlaşıdan öteye götürmüştür. Gittikçe küresel bir köy haline gelen dünyanın bir yerinde meydana gelen bir gelişme diğer yerleri de etkilemektedir. Bu anlamda, küreselleşmeyi dünyanın bütünleşme süreci olarak tanımayabiliriz.

İnsanlık tarihi süresince büyük değişim ve dönüşümler birey ve toplum hayatında önemli tedirginliklere sebebiyet vermiştir. Günümüzde kürenin içinden geçtiği süreç, bu süreci ortaya koyan olay ve faktörler, güçler, yönelebileceği istikamet, farklı sosyo-ekonomik yapılarda yaratacağı değişmelere ilişkin kaygıları da beraberinde getiriyor. Bu noktada, her kuşku bir anlamda bir soruya tekabül eder (Kaya, 2007: s. 16).

Küreselleşme görünmez elin görünür olma gayretidir. Milli olmaktan çıkarılarak yöneten görünmez elin, yalnızca dünya piyasasına değil, “küre”ye hâkim olma çabası gösteren bir ideolojidir. “Görünmez el”in ekonomide görünür durumunun siyasette de yansıdığı görülmüştür. Küreselleşmenin bir tarafı dijital fareler eliyle milliyet ağlarını dışlarken, diğer taraftan görünmez elin çok kollu örümceği, küresel ağın oluşumu ile uğraşmaktadır. Dijital farelerin dışlediği milli ağlardan kopan parçalar, küresel ağa takılmaktadır. Bu açıdan cebimize giren görünmez elin, irademize de el atmasının önüne geçilmelidir. Küresel ağın bir merkezi bulunmaktadır ve merkezde kara bir delik mevcuttur. Burada devasa bir örümcek bulunmaktadır. Avları ağa takılınca çıkıp onu yer. Dolayısıyla parçalarla

beslenmektedir. Söz konusu parçalama fonksiyonunu ise küresel ölçekli demokrasi etiketi altında yürütmektedir (Tatar, 2007: s. 29).

Küresel dilin kullandığı kelimelere bakıldığında, ortak bir deneyim ve yaklaşım yapısının şekillenmesinde rol oynayan dil uygulaması Amerikalı küreselleştiricilerin sosyal bilimler, insan hakları, piyasa ve çok kültürlülük söylemlerinden oluşturulmuş kelimeler kullanmalarıdır. Küresel gündemlerin gücü ve bunların her birine has işlevsel amaçların meşruiyeti bu kelimelerin terimleriyle sağlanmakta, en derin normatif bağlılıklar bu çerçeve kapsamında şekillenerek anlam kazanmaktadır. Bu mevzuda özellikle düşünceli bir üst düzey yönetici şunları dile getirmiştir: ‘Sözlerimiz dünyamızın kurucusudur; dili kullanmaya başladığınız anda düşünce yapılarını, idealleri ve zihniyet modelleri, bir başka deyişe, dünya görüşlerini biçimlendirmeye başlıyorsunuz’. İster kamu politikaları olsun, ister tüketici araştırmaları, isterse de program değerlendirme amacıyla olsun, büyük küresel elitler gündemlerinin çerçevesini oluşturmak ve yönetime veya programa ilişkin herhangi bir problemi çözmek için sosyal bilimlerin dilinden ve tekniklerinden yararlanılır. Coca-Cola’nın ‘ön araştırma’ yapması, Nike’ın pazarlamada pek çok odak grup toplantısına başvurması... ve benzeri pek çok alanı içerir. Mesela uluslararası sivil toplum kuruluşlarının üst kadroları arasında profesyonel sosyal bilimcilerin bulunması ve çokuluslu şirketlerin bünyelerinde sosyal bilimci istihdam etmesi tesadüf değildir. Coca-cola gibi varlıklı bir şirketin kadrosunda stratejik pazarlamayla ilgili mevzularda çalışmakta olan elli kültürel antropolog, sosyolog, davranışsal psikolog ve entnograf yer almaktadır. Görüldüğü gibi sosyal bilimlerin dili her yerde kullanılmakta, ideolojik olarak birbirine karşı kuruluşların iddiaları ve misyonları bu perspektifte dile getirilmektedir (Berger, 2003: s. 344-345).

3. İnsanlığın Görünmez Düşmanlarla Savaşı: Salgın Hastalıklar, Covid-19 ve Değişen Güvenlik Algısı

“...Hastalık öyle şiddetliydi ki, kimse ne olacağını bilmiyor, tanrısal ve saygıdeğer her şeye karşı saygı kaybediliyordu. Mezarlarla ilgili eski adetlerin tümü alt üst oldu. Ölüler, elden nasıl geliyorsa öyle

gömülüyordu. Birçoğu uygunsuz mezarlara yatırılıyor, ayrıca bunca insan kaybedildiğinden beri, gerekli eşya da bulunamıyordu. Bazıları ölülerini, ellerini sahiplerinden çabuk tutarak başkalarının hazırladığı odun yığınlarının üstüne yerleştiriyor ve odunları ateşliyor, başkalarını ateşlenmiş bir yığına, öbür cesetlerini yanına atarak kaçıyorlardı.” (Thukydides, 1976: s. 118; Akt. Özdemir, 2010: s. 3).

Tarihsel arka planı bağlamıyla eski devirlerden günümüze kadar insanlık, kıyasıyla savaşa, siyasi ve sosyal olayları tecrübe etmiştir. Özellikle tarihsel süreçte yapılan savaşlar, toplumların ve devletlerin kaderini önemli derecede etkilemiştir. Dış dişe yapılan savaşta yanı sıra insanlık, gözle göremediği mikrop savaşının bir parçası oldu. Modern dönemde ‘mikrop teorisi’ ortaya atılmadan önce insanlık, hastalıkların baş sorumlusu mikropardan habersizdiler. Son zamanlarda bunlar üzerinde yapılan çalışmalar, onların çeşit bakımından çok zengin olduklarını ve varlıklarının insanlık hatta dünya kadar eski olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda mikropların bu özelliğiyle hem biyoloji hem de tıp için önemli bir alan oluşturmuştur. Modern bilim mikropları keşfetmeden önce Çin’de, Sümerlerde, Hititlerde, Mezopotamya’da, Antik Yunan’da, Roma’da, Persler’de Mısır’da ve daha birçok uygarlıkta birtakım hastalıklar patlak vermiştir. Bu yüzden günümüzde olduğu gibi tarihin pek çok döneminde mikroplarla ilişkili toplu insan ölümleri meydana gelmiştir. İnsanların çoğunluğu hastalıklardan öldüğünden mikropların tarihi şekillendirdiği doğrudur (Karaimamoğlu, 2021: s. 9).

Tarihsel açıdan savaşlar ve salgın hastalıklar arasında nasıl bir ilişki vardır? Sorusuna bakıldığında: Savaşlar sonucunda salgınların etkin olduğu eski dönemlerde hastalığa bağlı mikropların yayılması ile imparatorlukların yıkılması arasında kayda değer bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle insanların ölüm sebeplerinin başında hastalıkların geldiği, tarihi şekillendirmede de oldukça etkili olduğu fikri yaygındır. Altı çizilen bir başka durum ise, Eski dünyada topluluklar içerisinde sadece mal, düşünce ve teknikler aktarılmamış, ‘hastalık mikropları’ da toplumdan topluma aktarılmıştır.

İlişkiler ilerledikçe, daha önce büyük ölçüde Avrasya'nın ve Afrika'nın belli bölgelerinde sınırlı kalan hastalıklar başka bölgelere de yayılmış ve daha önce hastalığın görülmediği bölgelerde büyük ölümlerin sebebi olmuştur. M.S 1. ve 2. yüzyıllarda pek çok salgın hastalığın bu toplumlara kırıp geçtiğini Çin ve Roma kayıtlarında rastlanılmıştır. Avrasya'nın ülkeler arasında ve Afrika'nın pek çok bölgesinde yoğun ilişkilerin yaydığı salgın hastalıkların Roma ve Hun İmparatorluklarında önemli etken olmuştur (Özdemir, 2010: s. 4).

Antikçağ'dan günümüze dek tarihin her döneminde sayıları yüzbinleri bulan irili ufaklı ordular kurulmuş, olayların yönünü değiştiren savaşlar yapılmıştır. Yakın zamana kadar asker sayısının fazlalığının önemli bir üstünlük sağladığı konvansiyonel ordular aktarmak da ciddi bir sorundu. Bu durumdaki insanların hareketliliği ve savaşın doğası gereği ortaya çıkan hijyen ve sağlık problemleri, çeşitli salgınları ortaya çıkarmakla kalmamış, yayılmasına da ortam hazırlamıştır. Özellikle hastalıkların kol gezdiği, enfeksiyon girdabına yapılmış kalabalık Ortaçağ ordularında hastalıklar hiçbir zaman eksik olmamıştır. Bu ordular, buldukları bölgelerde ve yolculukları sırasında yakalandıkları hastalıkları başka bölgelere taşıırken, gittikleri bölgelerdeki endemik hastalıkları da yaşadıkları coğrafyaya götürmüşlerdir. Haçlı ordularının yaptıkları da bu yönde idi. Orta Çağ'ın en devasa kitlesel hareketlerinden birisini teşkil eden, Batı'dan Doğu'ya ve tekrar Batı'ya hareket eden Haçlı orduları aracılığıyla olmuştur. Son derece kalabalık birliklerle hareket eden seferlerle Haçlı orduları arasında birtakım hastalıklar çıkmış, çok sayıda insan ölmüş, hayatta kalanlar ise bu hastalıkları gittikleri yerlere yaymışlardır (Karaimamoğlu, 2021: s. 75).

Çağlar boyunca veba Avrupa'da, aynı Doğu toplumlarında görüldüğü gibi, insanların günahlarına karşılık gönderilen bir musibet olarak da düşünülmüştü. Bu noktada, salgınları ilahi bir ceza olarak değerlendirmek ilahi dinlerin ortak noktasıdır. İnsanoğlu bu toplu ölümlerin neyden kaynaklandığını tarih boyunca merak etmiştir. Ne var ki, günümüzden bir asırdan biraz daha bir süreç öncesine kadar insanlık mikroptan habersizdi. Salgın hastalıkların topraktaki ceset ve başka maddelerin çürümesi sonucu ortaya çıkan miyasmadan kaynaklandığını daha ilk çağlardan beri

hâkim kanı olmuştu ve XIX. asır sonlarında bu hastalıkların sebebinin mikrop olduğu ispatlanana kadar böyle devam etti. Vebanın asıl kaynağı hakkında özellikle Avrupa'da ilginç yaklaşımlar ileri sürüldü. İlginç bir örnek olarak, Yahudilerin havayı kirletmesi ve sulara zehir atması nedeniyle ölümlerin meydana geldiğine inanılmıştır. Pandeminin devam ettiği yıllarda Yahudiler için veba haricinde Hıristiyanlar da büyük bir tehdit oluşturmuştur. Çünkü Hıristiyanlar vebanın asıl kaynağını Yahudilerde aramışlar ve her ikisi de birbirlerini bir tehdit olarak görmüşlerdir. Bu yüzden birçok şehirde Yahudiler yakılmış ve neticede Polonya ve Rusya'ya kaçıp gidenlerden sonra Ortaçağ Avrupası'nda neredeyse hiç Yahudi kalmadı. Ortaçağ'da veba feodal sistemi derinden vurmuştur. İş gücü azalınca köylü emeğinin karşılığını almaya başlamış, toprak sahipleri arazilerini bölüp köylülere kiralamışlardır. Ayrıca, kilisedeki din adamlarının ölümü ve Latincenin etiğindeki gücünün zayıflaması, kilisenin hastalığa karşı çaresiz kalması halk nezdinde itibarını yitirmiştir (Ayar ve Özçelik, 2015: s. 53-54).

On dördüncü ve on yedinci yüzyıllar arasında Avrupa'da orduların yer değiştirmesinin, vebanın yayılmasına nasıl yol açtığını izah eden pek çok kanıt rastlanılmıştır. Panzac'ın vebanın yayılması örnekleri de aynı durumu on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu için de kanıtlanmıştır. Alman hijyen uzmanı P. Mühlens, sivil halkın ve ordunun sağlık durumunun savaşın neticesi üzerindeki etkisine işaret ederken önemli analizlerde bulunmuştur. Ona göre, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki savaşlar göstermiştir ki, savaş hijyeni, özellikle sıcak yerlerde savaş taktiğinin önemli bir parçasını oluşturur. Soğuk bölgelerin savaş koşullarının sıcak bölgelere göre kendine göre farklı özellikleri mevcuttur. Kışın ölümler arttığı gibi, belirli hastalıklarda da artış yaşanmaktadır. Mesela, İnfluenza salgınları kışları görülmektedir. Bu yüzden kışın hastaların sayısı en yüksek seviyesine ulaşmaktadır (Özdemir, 2010: s. 8). Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere savaşlarda ve hastalıktan ölüm sayıları verilmiştir:

Tablo 1:*1914 Öncesi Bazı Savaşlarda Kayıplar*

Ordunun Adı	Yıllar	Asker Sayısı	Çatışmada Ölüm (1)	Hastalıktan Ölüm (2)
Kırım Savaşı (Fransız)	1854-1856	301,000	20.000	75,000
Fransa-Prusya Savaşı (Prusya)	1870-1871	800.000	28,300	14,904
Rus-Japon Savaşı (Japon)	1904-1905	420,000	58.887	27,158
Rus-Japon Savaşı (Rus)	1904-1905	490,000	47,608	27,830

Şekil 1: (Özdemir, 2010: s. 8).

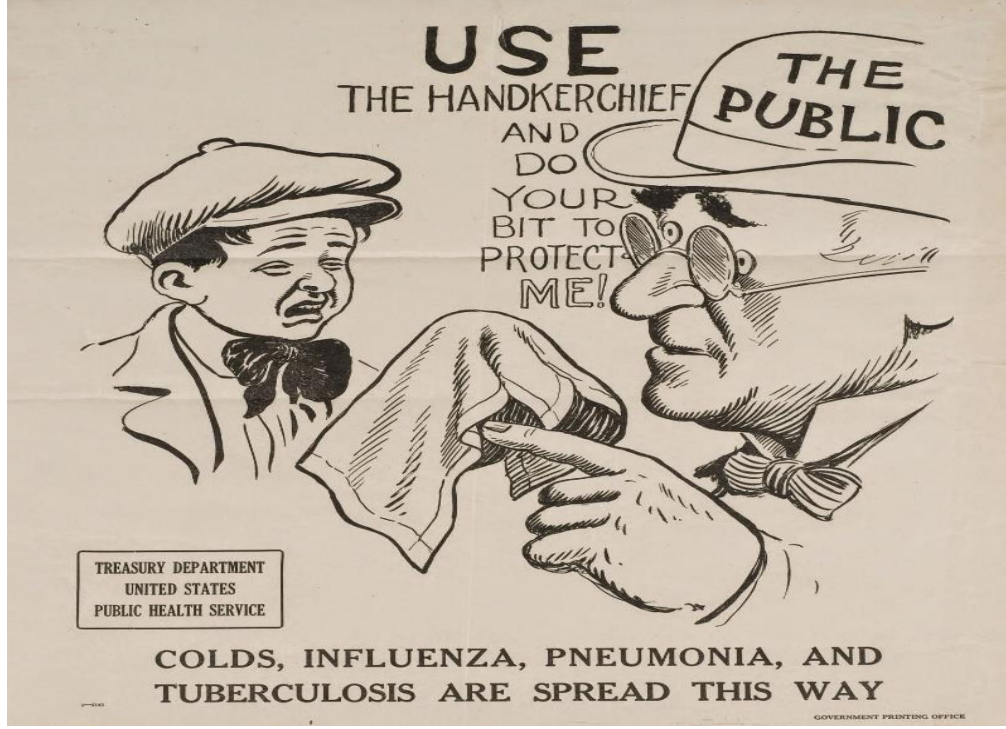
Savaş ve ordu hastalığı olarak tifo, tarihteki hemen hemen her savaşta rastlanmıştır. Dünya Savaşında Avrupa Cephesindeki bütün ordularda tifo görülmüştür. Avusturya, Fransa, Almanya'da tifoya yakalananların sayısı çok fazla iken, temizlikte titiz ve düzenli tifo aşısı yaptırdığından Amerika Ordusu'nda düşüktür. 1914 yılında İngiliz ve Fransız Ordularında, savaşlarda önemli ölüm sebebi olan hastalıkların etkisi düşmüştür. Örneğin, 1899-1902 yıllarındaki Boer Savaşı, İngilizler açısından mermilerden çok hastalıklardan ölümlerin olduğu son savaş olmuştur (Özdemir, 2010: s. 8-9). Hastalıklar bazen de salgınlar hep var olmuştur. Kara ölüm ile başlayan salgın serüveni, İspanyol Gribi ile devam etmiş, SARS, Ebola, Domuz Gribi gibi pek çok sayıda salgın ile devam etmiştir. İspanyol gribi olarak bilinen salgında iki dünya savaşında ölenlerin toplamından daha çok insan yaşamını kaybetmiştir. İnsanların hazırlıksız olarak tecrübe ettiği bu salgınların ekonomik sonuçları insanlarda derin etki bırakmıştır (Tan ve Tayanç, 2020: s. 81).

Görsel: 1'de, 12 Ocak 1890 tarihli *Le Petit Parisien*, her Pazar bir güncel olaya ayırdığı illüstrasyonlu kapağını bu sefer 1889-1890 'Rus gribi' pandemisine yer vermiş: 'Influenza Paris'te.' (ABD Ulusal Tıp Kütüphanesi) (Temel, 2015: s. 32).

Kapakta, en altta izahlarıyla üç farklı sahne resmedilmiştir: (1) 'Beaujon Hastanesi'nin bahçesindeki hasta çadırı Hastaların hastane dışında müstakil bir çadıra yerleştirilmiş olması, yetkililerin gribin yüksek bulaşıcılığının bilincinde olduğuna işaret etmektedir. Hemşirenin yüzündeki tebessüm ve çadırın içindeki genel sükûnet, İkinci sahnede salgını dillerine dolayan çalgıcılarla beraber, bunun çok yıkıcı bir salgın olmadığını akıllara düşürüyor. 'Yeni şarkı: İnfluenza, dünyanın her yanında!' Salgının bütün dünyaya yayılmış olduğu bildiriliyor. Çalgıcıların yanındaki çocuk, yine 'Influenza' manşetli bir gazete okumakta. Üçüncü ise, 'Salgın mağduru ailelere yardım malzemelerinin dağıtımı.' (Temel, 2015: s. 32). Bilim adamları 1890'lerin başındaki Büyük Rus Gribi'nin ineklerden insanlara gecen Kovid benzeri bir virüs olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Covid-19 salgınının da yarasalardan yayıldığı düşünülüyor olması iki

salgının benzer taraflarının olduğunun göstergesidir.
<https://www.theguardian.com/world/2020> (Erişim Tarihi: 16.12.2021).

Görsel 2: Kasım 1918 yıllarında yayımlanan ve meşhur karikatürist Clifford K. Berrman tarafından çizilmiş olan bir poster. (ABD Ulusal Tıp Kütüphanesi), Görselde anlatılan: Halk, aksırmak üzere olan çocuğa sesleniyor: 'Mendilini kullan ve beni korumak için üzerine düşeni yap!' Çünkü Grip, Pnömoni, Nezle ve tüberküloz bu yolla yayılıyor. (Temel, 2015: s. 103).

Pandemi; dünyada birçok ülkede ya da kıtada, geniş bir bölgede yayılan ve etkisini hissettiren salgın hastalıklara denir. Pandemi, Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımlamasına göre, bir hastalığın pandemi olması için genel anlamda üç kriteri yerine getirmesi gerekir. Birincisi, yeni bir virüs ya da mutasyona uğramış bir etken olması, ikincisi, insanlara kolayca geçilebilmesi, üçüncüsü, insandan insana kolay ve sürekli bir şekilde bulaşması olarak ifade edebiliriz. Pandemi ilanı, bir pandemi konusunda belirli kriterler gerçekleştiğinde DSÖ tarafından duyurulmaktadır. Bu ilanın dayanağı, bütün ülkeler için yeni virüsün insandan insana kolay bir tarzda hızlıca yayılıyor olmasıdır. Yeni çıkan Coronavirüs'ün insandan insana kolay bir şekilde hızlıca yayılıyor olması önemli bir kriterdir. Pandeminin toplum düzeyindeki vurucu etkisi virüsün

enfektivitesine, virülansına, toplumdaki bireylerin bağışıklık düzeyine, bireyler arası temas ve toplumlar arası ulaşım şekillerine, risk faktörlerinin varlığına, sunulan sağlık hizmetlerinin varlığına ve iklime bağlı olarak farklılık göstermektedir. koronavirüsün yayılma hızına ve insan sağlığı üzerindeki etkisine bakıldığında genel anlamda koruyucu önlemlerin artırılmasını sağlamak maksadıyla pandemi ilan edilmiştir (TÜBA, 2020: s. 19). Covid-19'un insandan insan kolayca yayılması insanların aklına bunun bir komplo olduğunu akıllara getirmiyor. Çünkü basındaki haberlere bakıldığında Çin'in bu olayı gizlediği, yetkililere konuşma fırsatı verdiğini söyleyebiliriz.

Zizek'e göre, Çin, ifade özgürlüğüne değer verseydi, koronavirüs krizi olmazdı. Bu noktada, Çin vatandaşlarının konuşma özgürlüğüne ve diğer temel haklarına saygı gösterilmedikçe, bu tür krizler yeniden yaşanacaktır (Zizek, 2020: s. 7). Arslan'a göre Koronavirüs'ün yayıldığı ilk dönemde devletlerin ve iktidarların takındığı tutum şu şekildedir:

“...Virüs bugüne kadar görülmedik bir şekilde öldürücüydü, normal bir grip değildi ve yaşanan panik, devletlerin icadı değildi. Yani paniğin gerçek bir temeli vardı. Henüz aşı ve ilacı geliştirmedeği için insanların bir çözüm bulununcaya kadar, virüsün yayılmasını engellemek ve korunmak için kendilerini izole etmekten başka çareleri yoktu. Dahası, binlerce insanın ölümünün engellenememesinin arkasında yatan neden, devletlerin ve iktidarların-aynı Agamben gibi- virüsün ciddiyetini zamanında kavrayamamaları, hatta redetmeleri ve hazırlıksız yakalanmaları bu virüse karşı, acil bir şekilde karantina tedbirleri al(a)mamış olmalarıydı. Yani sorun insanların kapatılmasında değil, zamanında “kapatılmamasındaydı”; birçok durumda, devletin olağanüstü hal (ya da evde kalma emri) ilan etmekte isteksizliğiydi. Örneğin, başta Trump olmak üzere birçok lider, kapitalist şirketleri kurtarma derdine düşüp daha ölüm oranları düşmeden açılmayı tartışmaya başladılar. Bu devletlerin hayatı askıya almak gibi bir dertleri hiç olmadı, aksine eskiye dönmek ve açılmaya

odaklandılar. Diğer bir deyişle, yönetim stratejilerini hayatı askıya alarak baskılama değil, açılma ve hayatı normalleştirme, çalışanları işbaşına döndürme üzerine kurdular. Yine örneğin Türkiye’de, karantina egemenlerin değil, muhaliflerin talebine dönüştü. Genelde, üretime katılmayan yaş grupları için karantina politikası uygulanarak, gençlerin ve orta yaşların çalışmaya devam etmeleri sağlandı” (Aslan, 2020: s. 15).

Küresel bağlamda, bütün dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs salgının rüzgârı bütün dünyayı çok şiddetli bir şekilde vurmuştur. 1 Aralık 2019 Çin’in Vuhan şehrinde başlayıp tüm dünyaya yayılan salgının ilk vaka sayısının görüldüğü yer, hastalığın adı, virüs cinsi, varış tarihi ve ölüm sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2

Dünya’da Görülen Covid-19 Pandemisinin Ülkelere Göre Dağılımı

Bayraklar	Ülkeler	İlk Vaka	Hastalık	Virüs Cinsi	Varış Tarihi	Ölümler
	Çin’de Covid-19 Pandemisi	Vuhan	Covid-19	Sars-Cov-2	1 Aralık 2019	4.636 (%4.73)
	ABD’de Covid-19 Pandemisi		Covid-19	Sars-Cov-2	21 Ocak 2020	776.311 (%1.63)
	Almanya’da Covid-19 Pandemisi	Bavyera	Covid-19	Sars-Cov-2	27 Ocak 2020	97.221 (%2.02)

	Birleşik Krallıkta Covid-19 Pandemisi	York	Covid-19	Sars-Cov-2	31 Ocak 2020	141.862 (%1.51)
	Fransa'da Covid-19 Pandemisi	Bourdeaux	Covid-19	Sars-Cov-2	24 Ocak 2020	117.965 (%1.63)
	İtalya'da Covid-19 Pandemisi	Roma	Covid-19	Sars-Cov-2	31 Ocak 2020	132.432 (%2.75)
	İspanya'da Covid-19 Pandemisi	La Gomera	Covid-19	Sars-Cov-2	31 Ocak 2020	87.558 (%1.74)
	İran'da Covid-19 Pandemisi	Kum	Covid-19	Sars-Cov-2	19 Şubat 2020	127.551 (%2.12)
	Türkiye'de Covid-19 Pandemisi		Covid-19	Sars-Cov-2	11 Mart 2020	72.314 (%0.87)
	Brezilya'da Covid-19 Pandemisi	São Paulo	Covid-19	Sars-Cov-2	26 Şubat 2020	609.602 (%2.78)
	Hindistan'da Covid-19 Pandemisi	Thrissur, Kerala	Covid-19	Sars-Cov-2	30 Ocak 2020	461.375 (%1.34)

Şekil:2-Dünya'da görülen Covid-19 Pandemisi, <https://ourworldindata.org/coronavirus-data>, https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemisi, (Erişim Tarihi: 1. 12. 2021).

Şekil 2’i incelediğimiz zaman en fazla ölümün görüldüğü ülkenin ABD, olduğu görülmektedir. Dünyada, eskiden beri salgınlar görülmüş ve gelecekte de görülmeye devam edecektir. Bu salgınların ortaya çıkma ihtimalini ortaya koyan bazı faktörler vardı. Bu faktörlerden bazıları “Küreselleşme, nüfus artışı, savaşlar ve terör olayları, sanayileşme ve tüketimin atmosfer ve çevre sağlığı üstündeki etkileri, uluslararası seyahat ve ticaretin giderek artması, antimikrobiyal ilaçların yanlış ve yaygın kullanımı ve aşılarla şüpheyle yaklaşan kesimin dünyada sayıca artmaya başlaması” olarak sıralayabiliriz. Ayrıca bazı devletler ve devlet dışı etkenler tarafından kasıtlı olarak bir biyolojik savaş (biyoterörizm) aracı olarak kullanılabilmesine dair senaryoların da sık sık dile getirildiği görülmektedir (Taştan, 2020: s. 7-8). Bunun yanında birçok toplumda Covid-19 Pandemisi’nin büyük güçler tarafından ortaya çıkarıldığı görüşü de savunulmaktadır. (Gülerce v.d., 2021). Dolayısıyla bu pandemiyle birlikte çeşitli komplo teorilerinin de yaygınlaştığı ifade edilebilir.

Koronavirüs tıbbi olarak bulaşıcı olduğu gibi ekonomik olarak da bulaşıcıdır. Bu salgından ilk olarak ülkelerin sağlık sistemleri etkilenmiştir. Pek çok hükümet genel olarak halk sağlığının korunabilmesi ve salgının kontrol edilmesi için sokağa çıkma yasağı, sınırların kapatılması ve sosyal yaşamı kısıtlayıcı birçok tedbir almışlardır. Alınan bu tedbirler aynı zamanda bu sağlık krizinin etkilerinin hızla ekonomi, eğitim ve sosyal yaşam gibi birçok alana yayılmasına sebep olmuştur (Akdoğan, 2021: s. 17). Özellikle salgınlardan sonra meydana gelen nüfus kayıpları ticareti etkilemiş, vergileri gelirlerini düşürmüştü, üretimi durdurmuş, enflasyonu artırmış ve asker temininde problemlere neden olmuştur. Bunun yanında kitlesel göçler meydana gelmiş ve birçok bölgenin demografik yapısının birden değişmesine neden olmuştur (Pesen v.d.,2021: s. 246). Virüs toplumsal yaşamın her alanını etkisi altına alan bir özelliğe sahiptir. Bu noktada, koronavirüs’ün hayatın her alanına tesir etmesi toplumları bu salgınla mücadele etmeye ve hayatın tekrardan normalleşmesi konusunda birlikte hareket etmeye sevk eder.

Koronavirüsün herkesin yaşamına az ya da çok sınır koyması, “hiçbir şey eskisi gibi olmayacak”, hepimiz aynı gemideyiz”³ şeklindeki söylemlere sebep oldu. Üretim ve tüketimin mecburiyetten dolayı durma aşamasına gelmesi, küresel ısınmanın yavaşlaması, bazı devletlerin bölüştürücü adalet mekanizmalarını devreye koyarak kitlesel işsizliğin ve yoksulluğun önüne geçmeye çalışılması, salgının ön görülmeyen bir sonucu olarak küresel kapitalizmle reform vizyonunun güçleneceği algısını ortaya attı. Dahası, sistemin temel kurum ve kurallarının değişmeyeceğini ileri sürenler, salgın süresince sağlık çalışanlarının, fabrika işçilerinin ve servis sektöründe çalışanları güvencesiz iş şartları ve düşük ücretlerle adeta ölüme terk etmişlerdir. Sosyal mesafeyi korumanın herkesin uyabileceği genel geçer bir sağlık tedbiri olmaktan ziyade toplumsal hiyerarşileri yeniden üreten bir ayrıcalık olduğu bizlere anımsattı (Bakıner, 2020: s. 134-135). Yanardağ’a göre, Pandemi, tıbbi bir olgu olmasının yanında birey, aile ve toplumu kayda değer ölçüde etkileyen bir problemdir. Salgın ve benzeri felaketler, sağlık yönünden bir tehlike teşkil etmesinin yanında insanları ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan da olumsuz etkilemektedir. İnsan davranışı ve sosyal iletişim, hastalığın şiddetine bağlı olarak tedavi arayışı süresince, hem hastaları hem de ebeveynlerin yaşam kaliteleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Yanardağ vd., 2021: s. 39). Pandemi, birey aile ve toplumda önemli ölçüde korku yaratmıştır.

Küresel Pandemi sürecinin oluşturduğu müphemlik ve güvensizlik, gündelik yaşamda birtakım davranışlarda ciddi değişimlere sebep olmuştur. Örneğin; insanlar daha önce marketten aldığı ambalajlı bir şeyi eve getirir getirmez ambalajı açıp hemen kullanırken, salgınla birlikte dışarıdan alınan ürünlerin pek çoğu eve getirildiğinde deterjanla yıkama, alkollü bezle silme gibi aşamalardan geçirildikten sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu ve benzeri olarak çoğu yerde temizlikle ilgili oluşan üst düzey tedbirler, tek kullanımlık malzemelerin kullarımdaki artış gibi pek çok yeni tedbirlerin küresel panik ve korku ile yaşamımıza giren ‘yeni normlar’ haline geldiğini vurgulamak gerekir (Türk, 2020: s. 131-132).

³ Bu başlık Slavoj Žižek’in *Pandemic! Covid-19 Shakes the World, Or Books*, New York and London, 2020, adlı çalışmasında “We are All in the Same Boat Now” başlığı adı altında geçmektedir.

4. Göç ve Farklılaşan Güvenlik Anlayışı

Toplumsal bir olgu olan göç, günümüzde genellikle Batı ülkelerine doğru görünmekle birlikte son zamanlarda Türkiye'yi de önemli oranda etkileyen bir mevzu olmuştur. Türkiye devamı olduğu Osmanlı devletinden bu yana farklı göç hareketleri ile karşı karşıya kalmış ve bu anlamda milyonlarca insana kapılarını açan bir ülke olmuştur. Dünyanın çoğu bölgelerinde elzem ve çözülmesi zor olan konularından birisi de göçtür. Eskiye nazaran günümüzde kitle iletişim ve ulaşım imkânlarının daha güzel olması ve belli bölgelerde süren çatışma, yoksulluk, gibi itici faktörler her sene binlerce insanı bir yerden başka bir yere göçe mecbur bırakmıştır. Dolayısıyla göçler ulaştığı bölgelerde siyasal, kültürel, etnik, gibi birçok problemlere sebep olmuştur. Göç edenler gittikleri bölgelerde yaşayan insanlarla uyum problemi yaşamakta ve göç eden nüfusun gıda, barınma, istihdam, sosyal yaşam ve kültür üzerinde yaptığı etkinin oranı yüksektir. Toplumun ciddi manada etkisi altına alan bu tür durumlardan dolayı şunu ifade edebiliriz ki: Göç olgusundan en fazla etkilenen kentler ve kent yönetimleri olduğu gerçeğidir. Çünkü göçle gelenlerin öncelikle yerleştikleri yerler kent merkezleri veya çevreleridir (Tazefidan, 2020: s. 506). Kasım 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde Covid-19 salgınının patlak vermesiyle birlikte salgının daha da yaygınlaşmaması noktasında insan hareketliliğinin önüne geçilmesine yönelik devletler sıkı güvenlik önlemleri alınmıştır. İnsanların bir yerden bir yere gitmesi bulaşıcı hastalıkların da taşıyıcısı olmuşlardır. Covid-19 pandemisiyle mücadele kapsamında uygulanan karantina politikalarıyla bu salgınının bulaşıcılığının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bulaşıcı hastalıkların niteliği ve 21. yüzyıl teknolojileriyle virüsün gittikçe genişleyen haritaları oluşturdukça daha net ortaya çıkmaktadır. İnsanların bir yerden bir yere hareketiyle dünyaya dağılan virüsler, insan mobilitesinin haritasını takip eder durumdadır. Bu nedenle insanların en çok hareket ettiği, mobilitenin doğal limanları, yenedünyanın şehir devletleri olan metropoller ilk aşamada salgının merkezlerini oluşturmaktadır. Koronavirüsün Avrupa'da gelişimine bakıldığında, bu metropollerde sıkı sosyal mesafelendirme uygulanıp emek talebi düşünce, hastalık göç akınlarının tersine dönüşmesiyle, epidemi Avrupa çerçevesinde yükselme trandine girmiştir.

Başta, küresel sistemin mobil unsurları ve bu unsurların hareket yolları, hastalığın yayılımı anlamında yardımcı olan güzergâhlar olmuştur. Günümüz yirmi birinci yüzyılda ilk pandemisini en şiddetli salgının şimdi olduğunu düşündüğümüzde, insanoğlunun son yirmi yılda, pek çoğu güvensiz ve güvenliksiz yüz milyonlarca insanı evlerinden ve kliniklerinden uzakta mobilize ettiğini hatırlamak gerekir (Özen, 2020: s. 182). Bu anlamda, insanların bir yerden bir yere doğru göç hareketleri kültürel, sosyal, dinsel ve benzeri birçok sorunu beraberinde getirdiği gibi Covid-19 ve benzeri pek çok hastalığın da aktarılmasında bu insan hareketliliği önemli rol oynamıştır. Bu yüzden günümüzde yaşanan koronavirüs salgınının önüne geçilmesi için devletler ve iktidarlar toplumu bir karantina sürecine itmişlerdir.

Sonuç

Küreselleşen dünyayla birlikte bireylerde ve toplumlarda hayatı tehdit eden birtakım olaylar farklı şekillerde meydana gelerek onları etkiler. Özellikle doğal afetler, göç, terör saldırıları, salgın hastalıklar gibi tehlikeler toplumda kaos yaratabilir. Gündelik hayatı alt üst eden olaylar bireyi ve toplumu derin etkiler; tehdit olarak adlandırılan bu durumlar karşısında toplumlar top yekûn savunmaya geçer. Şu anda, Türkiye’de ve dünyada etkisi hala sürmekte olan koronavirüs tehdit algısı yaratmıştır. Dünya üzerinde adeta bir hayalet gibi dolaşan pandemiyle birlikte biz insanlara verdiği en önemli mesaj: İnsanı yalnızca toplumsal yapılar tarafından gelen savaş, göç ve benzeri yapılar değil, görünmeyen ve doğadan gelen biyolojik güçler nedeniyle tehditlerin de görülebileceği bir kez daha anlaşılmıştır. Küreselleşmeyle birlikte sınırların kalktığı, etkileşimin en üst seviyede olduğu, adeta küçük bir köy haline gelen dünyamızda bir yerde ortaya çıkan bir problemin diğer yerleri de etkilemesi kaçınılmazdır. Ülkemizde ve dünyada hızla yayılan, Covid-19 pandemisiyle birlikte dünya genelinde ülkelerin ekonomisi, sağlık sistemi, eğitim sistemi, üretim ve benzeri pek çok alanlarda sarsıntılar meydana gelmiştir. Ülkeler bu olumsuzlukları en aza indirmek ve mevcut durumun korunmasına yönelik yeni tedbirler almışlardır. Sosyolojik anlamda toplumu derinden sarsan Pandemi, göç ve farklılaşan güvenlik tedbirleri sosyal ilişkileri de olumlu/olumsuz anlamda etkilemiştir.

Küreselleşme, Göç, Covid-19 ve Farklılaşan Güvenlik anlayışlarını sosyolojik bağlamıyla ele aldığım bu çalışmada konuyu özellikle bu kavramlar etrafında şekillendirmem elbette ki tesadüf değildir. Bu anahtar kavramlar üzerinde düşünüldüğünde görülecektir ki: bunların birinde meydana gelen bir değişiklik domino etkisi oluşturacaktır. Nasıl ki domino taşlarının birinde meydana gelen bir hareketlenme sırasıyla diğerlerini de harekete geçiriyorsa, bu kilit kavramların birinde meydana gelen hareketlilik diğerlerini de harekete geçirecektir. Örneğin, toplumun ilk domino taşı olan göç olgusunu hareketlendirdiğinizde, bu hareketin ikinci taşı olan salgınların yayılımına neden olacaktır ve salgınların yayılımı da üçüncü domino taşı olan küresel durumu ortaya çıkaracaktır. En sonuncusu ise, güvenlik sorunsalını doğurmuş olacaktır. Sosyolojik anlamda bakıldığında matruşka özelliği gösteren bu kilit kavramların birine dokunulduğunda diğerlerini de ortaya çıkaracaktır. Bu anlamda, Sosyolojik bağlamıyla güvenlik kavramını küreselleşme, Göç, Covid-19 ve sözü edilen kavramlar neticesinde değişen güvenlik anlayışı etrafında oluşan bir çerçeveye oturtmak istememiz bu sebeptir. Netice itibariyle, küreselleşen dünyada meydana gelen bir durumdan toplumun her kesimden insanın olumlu/olumsuz pay alması kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Ö. (2007), *Küreselleşme Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Akdoğan, D. (2021), “Covid-19 Sürecinde Davranışsal İktisat Yaklaşımının Sağlık Politikalarına Uygulanması”, *Covid-19 İzdüşümünde Ekonomik, Sosyal ve Politik Yazılar*, Ed. Gamze Yıldız Şeren, Ankara: Gazi Kitapevi, 1-28.
- Aslan, Z.B. (2020), “Salgının İcadı Olur Mu? Agamben ve Büyük Körlüğü”, *Toplum ve Bilim*, 152: 158-167.

- Ayar, M. ve Özçelik, T. (2015), "XIX. Asır Ortalarına Kadar- Osmanlı'da Veba Salgınlarının Tarihçesi", *Osmanlı'da Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Ed. İbrahim Başoğlu vd., İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 47-79.
- Bakiner, O. (2020), "Koronavirüs günlerinde Ölümün Yönetimi", *Toplum ve Bilim*, 152: 134-140.
- Berger, P. (2003), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Clack, I. (2008), "Güvenlik Devleti", *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması*, (i.ç), Haz. David Held- Anthony Mcgrew, Ankara: Phoenix Yayınevi, 215-228.
- Elmas, M.S. (2013), *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yayınları.
- Falk, R. (2001), *Yırtıcı Küreselleşme: Bir Eleştiri*, Çev. Ali Çaksu, İstanbul: Küre Yayınları.
- Falk, R. (2004), *Dünya Düzeni Nereye: Amerikan Emperyal Jeopolitikası*, Çev. Neşenur Domaniç-Nusret Arhan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2010), *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, İstanbul: Say Yayınları.
- Karaimamoğlu, T. (2021), *Ortaçağ Avrupa'sında Salgın Hastalıklar*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Kaya, Y. (2007), *Kürenin Halleri*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

- Keyman, F. ve Sarıbay Y. (1998), “Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam”,
Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam, Der. E. Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay,
Konya: Vadi Yayınları.
- Özdemir, H. (2010), *Salgın Hastalıklardan Ölümler: 1914-1918*, Ankara: Türk Tarih
Kurumu Basımevi.
- Özen, İ.C. (2020), “Çözüm mü, Çözülme mi? İnsanlığın Koronavirüs Kavşağı”, *Toplum
ve Bilim*, 152: 172-189.
- Pesen, B. vd. (2021), “Geçmişten Günümüze Bazı Salgın Hastalıkların Toplum
Üzerindeki Etkisi”, *Zeitschrift Für die Welt der Türken: Journal of World of Turks
(ZfWT)*, 13 (1): 227-248.
- Rousseau, Jean-J. (1999), *Yeni Heloise (I)*, Çev. Hüseyin Portakal, Ankara: Öteki
Matbaası.
- Tan, M., ve Tayanç, M. (2020), “Pandemi ile Gündelik Hayatı Yeniden Düşünmek”,
Covid-19 Salgının SosyoEkonomik Etkileri, Ed. Mahir Özhan- Mehmet Dağ,
Ankara: Gazi Kitapevi.
- Taştan, C. (2020), *Kovid-19 Salgını Sonrası Psikolojik ve Sosyolojik Değerlendirmeler*,
Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Tatar, T. (2007), “Küreselleşme Efsanesinin Demokrasi Kılıfı”, *Kürenin Halleri*, İstanbul:
Doğu Kütüphanesi.
- Tazefidan, K. (2020), “Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Sosyo-Kültürel
Durumunun Değerlendirilmesi: Şanlıurfa Örneği”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal
Bilimler Dergisi, (KÜSBD)*, 10(2): 505-518.
- Temel, M. Kemal (2015), *Gelmiş Geçmiş En Büyük Katil 1918 ‘İspanyol’ Gribi*, İstanbul:
Hayat ve Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı Beşikçizade Tıp ve İnsani Bilimler
Merkezi.

TÜBA, (2020), *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).

Türk, E. (2020), “Küresel Salgınla (Covid-19) Mücadelede Bir Model: Vefa Sosyal Destek Grupları Örneği”, *Covid-19 Salgınının SosyoEkonomik Etkileri*, Ed. Mahir Özhan- Mehmet Dağ, Ankara: Gazi Kitapevi.

Yanardağ vd. (2021), “Kronik Üveit Hastalığı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Covid-19 Pandemisi Sürecine İlişkin Deneyimleri”, *TSHD Tıbbi Sosyal Hizmetler Dergisi*, 17: 38-58.

Zizek, S. (2020), *Pandemic: Covid-19 Shakes the World*, Published by OR Books, New York and London.

<https://beynelmillepost.com/vestfalya-antlasmasi-nedir-onemi-sonuclari/>

<https://ourworldindata.org/coronavirus-data>, https://tr.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemisi.

<https://www.theguardian.com/world/2020/may/31/did-a-coronavirus-cause-the-pandemic-that-killed-queen-victorias-heir>.